

Vuoden 1995 lainmuutos vaikutti pahoinpitelyrikosten kirjaamiseen ja syyttäjälle ilmoittamiseen

Pahoinpitelyrikoksia koskevat säännökset muuttuivat syyskuun alussa 1995. Laissa määriteltiin uudelleen lievän pahoinpitelyn ja tavallisen pahoinpitelyn tunnusmerkistöt. Lisäksi muutettiin näiden rikosten syyteoikeutta. Yksityisellä paikalla tapahtuneista tavallisista pahoinpitelyistä tuli virallisen syytteen alaisia rikoksia. Tällä haluttiin korostaa, ettei väkivaltaa voida sallia perhepiirissäkään ja viranomaisen on voitava siihen puuttua. Yleisellä paikalla tapahtuneiden lievien pahoinpitelyjen osalta virallinen syyteoikeus – eräin poikkeuksin – sen sijaan poistettiin.

Lainmuutosta seuraavina vuosina lievien pahoinpitelyjen tilastoitu määrä kasvoi selvästi. Tavalliset pahoinpitelyt ovat saman aikaisesti vähentyneet. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisema tutkimus (Reino Sirén & Martti Tuominen : *Pahoinpitelyrikokset 1995 ja 1999. Miten poliisi kontrolliviranomaisena reagoi lainmuutokseen?* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 197) selvittää tämän kehityksen taustaa ja lainmuutoksen vaikutuksia pahoinpitelyrikosten ilmituloon ja nimeämiseen. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään missä määrin erilaiset pahoinpitelyjutut ovat edenneet poliisilta syyttäjälle syyteharkintaan ennen ja jälkeen lainmuutoksen. Tutkimuksessa kuvataan myös Helsingin pahoinpitelyrikollisuuden pääpiirteitä 1995 ja 1999.

Tutkimuksen aineistona ovat poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset ja tiedot hälytystehtävistä Helsingissä tammi-elokuussa 1995 ja vastaavana ajanjaksona vuonna 1999. Koska tutkimus koskee vain Helsinkiä, ei tuloksia voi ilman muuta yleistää koko maata koskeviksi.

Poliisi kirjaa asuntoväkivallan aikaisempaa useammin rikoksiksi – ja ilmoittaa syyttäjälle

Vuoden 1995 lainmuutoksen jälkeen poliisi on kirjannut Helsingissä tietoonsa tulleen asunto- ja perheväkivallan aikaisempaa selvästi useammin rikoksiksi, joka osaksi selittää tilastoitujen, etenkin lievien mutta myös tavallisten asuntopahoinpitelyjen määrän lisääntymisen. Poliisilla oli vertailuilla ajanjaksoilla ennen ja jälkeen lainmuutoksen saman verran kotihälytystehtäviä, mutta lainmuutoksen jälkeen ne johtivat entistä useammin rikosilmoitukseen. Koska rikosilmoituksen tekeminen merkitsee rikostutkinnan käynnistymistä ja sitä, että väkivallantekijää vastaan voidaan nostaa syyte, muutos tarkoittaa, että poliisin suhtautuminen perheväkivaltaan on tiukentunut. Kontrollin tiukentuminen ilmenee myös siinä, että aikaisempaa useampi pahoinpitelytapaus on edennyt poliisilta syyttäjälle. Syyteoikeuden laajennuttua poliisi on toimittanut Helsingissä syyteharkintaan moninkertaisen määrän yksityisellä paikalla tapahtuneita pahoinpitelyrikoksia. Myös suhteellinen ilmoittamisaste on kasvanut. Ennen lainmuutosta (1995) syyttäjälle siirtyi 44 prosenttia lievistä ja tavallisista pahoinpitelyistä, lainmuutoksen jälkeen (1999) 62 prosenttia.

Julkisten paikkojen väkivallanteot nimetään aiempaa useammin lieviksi pahoinpitelyiksi

Julkisella paikalla tapahtuneiden pahoinpitelyrikosten kohdalla muutos on erilainen. Tilastoitujen rikosten kokonaisuus on pysynyt ennallaan, mutta lainmuutoksen jälkeen väkivallanteot on nimetty aikaisempaa useammin lieviksi pahoinpitelyiksi. Rikokset eivät kuitenkaan ole sinänsä tekoavoiltaan ja vammoiltaan lieventyneet. Näyttää siltä, että uusi syyteoikeutta koskeva säännös on vaikuttanut rajatapauksissa rikosnimikkeeseen valintaan. Jos pahoinpitely katsotaan lieviksi, juttua ei tarvitse enää asianomistajan, tai keskinäisissä tappeluissa kummankin osapuolen tahdon vastaisesti tutkia ja ilmoittaa syyttäjälle syyteharkintaa varten.

Toisin kuin asuntopahoinpitelyjen kohdalla, syyttäjälle toimitettujen katuväkivaltaa, ravintolatappeluita ja muiden julkisten paikkojen väkivaltaa koskevien juttujen määrä ja ilmoittamisaste on pienentynyt (84 prosentista 62 prosenttiin). Pääsyyinä on lievien pahoinpitelyjen virallisen syyteoikeuden poistaminen. Sen vaikutusta on voimistanut rikosten nimeämisessä tapahtunut siirtyminen tavallisesta pahoinpitelystä lievään pahoinpitelyyn.

Asuntoväkivalta ja julkisten paikkojen väkivalta yhtä usein syyttäjälle

Lainmuutoksen jälkeen rikoskontrollin voidaan sanoa tasapainottuneen julkisten paikkojen väkivallasta asunto- ja perheväkivallan suuntaan. Vuonna 1999 syyteharkintaan ilmoitettiin sekä yleisellä että yksityisellä paikalla tapahtuneista lievistä ja tavallisista pahoinpitelyistä, joiden tutkinta oli päätetty, suhteellisesti yhtä moni eli kolme viidestä (62 %).

Lievät pahoinpitelyt harvoin syyteharkintaan

Lievistä pahoinpitelyistä harva etenee syyttäjälle ja tähän on selvä syy. Useimmiten asianomistaja ei vaadi tekijälle rangaistusta tai luopuu vaatimuksestaan myöhemmin. Yksityisellä paikalla tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä kolmasosa neljästä (73 %) kävi näin. Syyttäjälle ilmoitettiin rikoksista noin joka kymmenes (13 %). Myös yleisellä paikalla tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä yli puolessa prosessi päättyi asianomistajan ratkaisuun olla vaatimatta tekijälle rangaistusta (58 %). Syyttäjälle syyteharkintaan siirtyi tapauksista viidennes (21 %).

Helsingin pahoinpitelyrikollisuuden piirteitä

Tutkimuksessa on myös tyypitelty Helsingin pahoinpitelyrikollisuutta vuosina 1995 ja 1999 muun muassa väkivallatilanteiden luonteen mukaan. Vuonna 1995 katuväkivallaksi luokiteltavia pahoinpitelyrikoksia tai muita yllättäviä päällekkäisyyksiä oli noin kolmasosa (34 %) poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyrikoksista. Vuonna 1999 katuväkivaltaa tuli poliisin tietoon suunnilleen saman verran. Vuonna 1995 noin viidennes (20 %) pahoinpitelyrikoksista oli ravintolaväkivaltaa, jolla tarkoitetaan asiakkaiden keskinäisiä tappeluita tai asiakkaiden ja

ravintolan henkilökunnan välisiä pahoinpitelyjä. Näidenkään väkivaltatilanteiden lisääntymisestä ei ole merkkiä. Ainoa kategoria, jossa on tapahtunut selvää lisääntymistä on perhe- ja parisuhdeväkivalta. Sen osuus poliisin tilastoimista pahoinpitelyrikoksista kasvoi vuodesta 1995 vuoteen 1999 8 prosentista 21 prosenttiin. Tutkimuksen perusteella ei kysymys kuitenkaan ole rikosten tosiasiallisesta lisääntymisestä vaan syynä on aikaisemmin mainittu ilmituloasteen nousu.

Kun verrataan vuosien 1995 ja 1999 pahoinpitelyrikosten tekotapoja ja syntyneitä vammoja poliisin laatimien rikosselosteiden perusteella, ei väkivalta ole vakavuusasteeltaan juurikaan muuttunut. Tekotavoissa näkyy pieni siirtymä vakavampaan suuntaan, joka kuitenkin voi osaksi johtua rikosten yksityiskohtaisemmasta kirjaamisesta. Sen sijaan vammojen vakavuutta kuvaavat tunnusluvut olivat vuonna 1999 miltei samat kuin neljää vuotta aiemmin.

Lisätietoja: erikoistutkija Reino Sirén puh: (09) 1606 7872
email: reino.siren@om.fi

Julkaisun voi tilata Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta puh. 09-1606 7855